

«AZƏRBAYCAN» qəzetinin 1919-cu il 27 yanvar (Bazar ertəsi günü) tarixli 98-ci nömrəsinin ADA Universitetinin dəstəyi ilə transliterasiyası

AZƏRBAYCAN

Düşənbə, 24 rəbiülaxir sənə 1337.
27 kanuni-sani sənə 1919.Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi,
iqtisadi türk qəzetəsidirMəhəlli-idarə:
Bakı, Vorontsovski və Qubernski
küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə
"Azərbaycan" idarəsi.

Telefon nömrə: 39-60.

Tək nüsxəsi 70 qəpik.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə
səhifələrimiz açıqdır.

Dərc olunmayan övraq iada edilməz.

Dərc edilən məqalətin mükafatını
idarə təyin edir.Abunə şəraiti:
Yanvarın birində Bakı üçün 24,
başqa şəhərlərə 35 rublədir.
Bir aylığı Bakıda 12,
başqa şəhərlərdə 19 rublədir.Elan fiatı: sətiri 3 rubla. Kərratla gedən
elənlər üçün güzəşt edilir.

VİCDAN SIZLAYIR

Qafqaziya vilayətləri kəndi müqəddəratlarını həll etməyə qalxışdıqda, Axısxa kəndi başına müstəqil bir xətti-hərəkət tutmuşdu. Gürcü sosial-demokratlarının yerli türklərin milli ehtiyacını ilə yerli ərzuları əleyhinə vəqə olan qabaca hərəkətləri Axısxa ilə bərabər Qars, Ərdəhan və Batum həvalisi [bölgəsi] müsəlmanlarında Qafqaziya daxilində dördüncü bir kanton və yaxud federasyon fikrini doğurmuşdu.

Gürcü millətperəstləri bu fikirlə mübarizə edirdilər. Mübarizələrində vəsilələrin [vasitələrin] növünə və məşruluğuna [qanuniliyinə] çox da əhəmiyyət verməyirdilər. Bu əməl isə əksüləməli mövcub olub [bu əməl isə müqavimətə, reaksiyaya səbəb olaraq] Zaqafqaziya canub-qərbi müsəlmanları arasında behəqq [haqlı olaraq] zühur edən bu fikri-siyasini [siyasi düşüncəni] canlandırdı.

Brest-Litovsk müahidəsi [səziş] nəticəsində türklər Batum, Qars və Ərdəhani tutdular. Bunun üzərində Axısxa tək qaldı. O zaman kəndi müqəddəratını digər üç vilayətlə birlikdə həll etməyi halına müvafiq görən və gürcü hökumətinə bir növ isinməyən Axısxa daxi digər üç uyezdə birlikdə Türkiyəyə meyl etdi. Bu meyl üstündə vuruşdu. Əlində silah olaraq mübarizə etdi. Batumda əqd olunan müahidə mövcubinə [imzalanən səzişə əsasən] Gürcüstandan ayrıldı. Fəqət axırkı hadisələrə görə türklər oralarını tərək edib getdilər. Gürcülər isə Axısxanı tutdular. Axısxanın bu hərəkətinə idarə edən, bu hərəkətə ruh verən, onu məfkurəvi bir şəkllə qoyan məşhur Omər Faiq əfəndi Nemanzadə idi.

Omər Faiq əfəndini kim bilməyir? O həssas, o atəşli mühərriri kim tanımayıb? Qarsda dağılan xanımaların, Ərdəhanda hətk olunan [tapdalanən] namusların, Batumda kəsillən qurbanların o yanlıq mərsiyənəvisini [mərsiyə yazanını], "bir parça atmək" deyə qəlbələri yaxan o həmiyyət məşəlini hangi azərbaycanlı unuda bilər?

Vaxt vardı; Faiq əfəndi Cəlif Məmmədquluzadə ilə bərabər nəşr eyləyirdi "Molla Nasrəddin" məcmuəsi vasitəsilə cəhalət pərdəsi ilə örtülü olan qara qəlbələri yaxıcı qələmi ilə yaxırdı. O, bənəzir [görülməmiş] bir cəsərətlə müqəddəs zənn olunan hər namüqəddəsə var qüvvəsilə çərpir, bütün vicdani ilə hər növ vicdansıziqlərə qarşı protesto edirdi.

O zaman Tiflis, imdikki Tiflis deyildi. Nikolay istibdadının zamanları idi. Faiq əfəndi Tiflisin bugünkü sahələri ilə birlikdə rus istibdadına qarşı pəncələşir, "Metex" həbsinə otu[r]dulurdu.

Bu istibdadı idi. Faiq Faiq əfəndi yənə Tiflisdə, yənə həbsdədir. Fəqət bu, yalnız həbs deyildir. Faiq əfəndi təhqir olunur. Faiq əfəndi canilərlə bərabər oturdulub oğrular, qaçqınlar tərəfindən döyüldürül.

Möhtərəm oxuyucu, heyrat edirsən.

Əvət, mən də sənənlə bərabər heyratdəyəm. Bir az əvvəl, Axısxa gürcülərə təslim olunduğu əsnada Faiq əfəndinin Axısxa hərəkətinin başçısı olmaq həsəbini [səbəbindən] tutulub Tiflisə gətirildiyini eşitdik. Bəzi təşəbbüslər edildi. Nəticədə Faiq əfəndini həbsdən xaric etdilər, fəqət möhtərəməni təhti-nəzərdə [nəzarət altında] bulundurdular.

Bu aralıq, gürcülər Axısxa ilə iktifa [kifayət] etməmiş, Ərdəhana doğru səfər eyləmək istəmişlərdir. Bu zəmində əhaliyi-islamiyyə ilə gürcü əsgərləri arasında toqquşma olmuş. Bunun üzərində Faiq əfəndini təkrar tutmuşlar, həbsxanaya soxmuşlar; fəqət mücrimi-ni-siyasiyyə [siyasi məhbusları] şöbəsinə deyil, canilər qoğuşuna [kamerasına] salmışlar. Canilərə anlatılmış olmalıdır ki, kəndisini "xaini-vətən" [vətən xaini] deyə fəna surətdə döymüşlər, ölüm halına gəldikdən sonra kəndisindən əl çəkmışlərdir.

Əcəba, kəndisinin hərriiyyətəparvarliyini hər münasibət gəldikcə barbar bağışan Gürcüstan Hökuməti böylə şənəatə [alçaqlığa] nə cür yul vermmiş?..

Adil bir adam; bir canı, bir qətil, bir ədna [alçaq] haqqında rəva görülməsi ən qəti müstəbid məmləkətlərdə belə caiz olmayan bu cəzani bütün Qafqaziya türkləri arasında böyük bir mühərrir, xə-tiri sevilər bir camaat xadimi olan həmiyyətəmənd [vətən və millət qeyratlı çəkan] bir zət haqqında nasil olmuş da Jordaniya hökuməti rəva görmüşdür?!..

Gürcüstan sultasını tanınamıq, gürcü siyasiyəli kimi deyil, başqa dürlü düşünmək nə böyük bir cinayətdir ki, böylərlə qürüni-vüstaya [orta əsrlərə] yaxışır cəzalarla raftar olunur? Əcəba, siyasi qənaət və fikri üçün bir insan işgəncə edilirmi? Böylə bir işgəncə demokratik bir cümhuriyyətə yaxışarmı?

Gürcüstan Hökuməti bilmək istəməsə də, Gürcüstan camaatı, Gürcüstan mətbuatına mənsub olanlar, Gürcüstan camaat xadimləri bilsinlər ki, Omər Faiq əfəndinin işgəncə edildiyi, bila-fərqi-məsələ [ideya fərqi olmadan] bütün Azərbaycan türklərinin qəlbələri cərihədar eyləmişdir [yaralamışdır]. Azərbaycan-türk demokratiyasının vicdani sızlayır. Bu sızılar bu qədər möhtac olduğumuz beynəlmiləl ülfətlərə sui təsir [mənfi təsir] edər. Bilxəssə gürcü-türk yaxınlığına böyük səktələr [ziyanlar], böyük zərblər vurur.

Faiq əfəndinin canilərlə bir otaqda məhbus qalması, Faiqin işgəncə edilməsi, həm də gürcülər əlində işgəncə edilməsi nə qədər vicdan əzici bir xəbər. Əcəba, bütün bunlar doğrumudur?!

Məlumatı-mövşuqə [etibarli məlumat] məttəəssüf [təəssüf ki], bununun doğru olduğunu bildirməkdədir.

Bu xəbər bütün Azərbaycan məhafilində [dairələrində] bir protesto tufanı qoparmaya bilməz!

Azərbaycan, yalnız Azərbaycan deyil, türk həyatı-ədəbiyyə və ictimaiyyəsi [ədəbi və ictimai həyatı] ilə əşina olan hər kəs, bu mənfur xəbəri oxuduqda istəklil qələm arxadaşımızca qarşı vəqə olan bu tövhinə [zəziyyətə] qarşı lənət şərərası [qiğilicmi] yağdır-maya bilməz!

Faiq əfəndi cani olamıx. Siyasi fikrindən ötrü bir şəxsi cəzalandırmaq bilmək ki, Gürcüstan Cümhuriyyətinin şənina karmı?!

Qoy bu sualın cavabını Gürcüstan siyasi məhfilləri versinlər.

Azərbaycan məhafilinin bu məsələ üzərindəki təsirini xülasə edərsək, yalnız şunu söyləyə bilərik:

Vıcdan sızlayır!

M. Ə.

AZƏRBAYCAN
MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

9-uncu iclas

Şənbə günü kanuni-saninin [yanvarın] 25-i saat 12-də Məclisi-Məbusanın iclası təyin edilmişdi. İclas bir saatdan ziyadə təxirlə açıldı. Növbədəki məsələlər:

- Hökumət itxiryanı 20 milyon manat kredit buraxılması haqqında qanun layihəsi;
- Gəncə Bələdiyyə İdarəsinə 450 min manat faizsiz borc verilməsi;
- Bakı Bələdiyyə İdarəsinə 2 milyon 300 min manat borc verilməsi;

- Ədəmi-ictimai [eyni zamanda bir neçə vəzifə daşımaq] qanun layihəsi;
- Məsai Nəzarəti [Əmək Nazirliyi] təşkilatı;
- Ticarət və sair müəssisələr vəkəlatnamələrinin təcddi [yeniəlməsi] məsələsi;
- "İttihad" fraksiyonunun neft, bez və qeyri şeylər ehtikarı [məhtəkirliyi] haqqında sorğusu;
- Bakı və Şəki qəzaları ilə yəhudi və ukraynalıların məbusluq yeri istəmələri haqqında;
- Daxil olmuş kağızlar;
- Məsai Nəzarətinə istizah [sorğu];
- Dağıstan Cümhuriyyəti Parlamentinin güşədi [açılması] münasibətində tabrik teleqrafı göndərilməsi;
- Məbus Bağır Rzayevin yerinə İbrahim Əbilovun namizədliyi.

20 milyon təxis [ayrılması]

Ruznameyi-müzakirət [müzakirə gündəliyi] qəbul edildikdən sonra Hökumətə 20 milyon manat kredit buraxılması haqqındakı məsələyə keçərək, katib əfəndi idxal edilmiş olan zeylədəki [aşığı-dak] qanun layihəsini oxuyur:

İzahnamə

Hökumətin binaqüzərliyinə [sərəncamına] 20000000 rubləlik kredit açılmaq xüsusində qanun layihəsi

Keçirməkdə olduğumuz əhvali-fövqəladə zeylədə mühərrər qanun layihəsinin namıq bulunduğu fondun [aşığıda yazılmış qanun layihəsində göstərilən fondun] təsini tələb edir. Əsasən fonda məhsubən ediləcək məsarifin smetaya idxalı icab etdiyi [fondun hesabından ediləcək xərclərin büdcəyə daxil edilməsi lazım gəldiyi] halda lüzumu sırası ilə, yəni müəssisələrə açıldıqca müsərəhən [açıq şəkildə] təyin ediləcəyindən məzbur [deyilən] məsarif birdəfəlik müntəzəm tərtib edilmiş müəssisələr smetasına dışməməklə bərabər, heç bir vəchlə gecikdirilməyəcək bir mahiyyətdədir.

Hal-hazırda gərək mərkəzi, gərək məhəlli [regional] müəssisələrin bir çoxu ya yenidən qayılmaq, yaxud kökündən dəyişmək dövrəsində bulunduğu üçün məzbur [deyilən] müəssisələrin smeta layihələri də hanuz qüvveyi-təşriyyə [qanunverici hakimiyyət] təsdiqinə məzhər [naill] olmadığından, əd bulundular dairəyi-salahidinə [aid olduqları quruma] təqdim olunmamışdır.

Məmafih [bununla belə], çox vaxt təxiri əsla mümkündür olmayan məsarif müttəəqibən [sonradan] zühur etməkdə və layənhəll [həll edilməmiş] burax[ıl]maları da qeyri-qəbil bulunmaqdadır. Ələləksər [əksər hallarda] bu kimi dövlət üçün zaruri bulunan məsarif, bir gün belə olsun təxir ediləməzlər. Həlbuki onları qüvveyi-təşriyyədən keçirmək pək çox zamana mütəvaqqif [bağlı] olduğundan, dövlət mənəfiyyəinə son dərəcə sui təsir göstərə bilər. Sərd [qeyd] olunan mülahizələrə məbni [əsasən], Hevəti-Vükəla [Nazirlər Kabineti] bərvəchizir [aşığıdakı] qanun layihəsini Azərbaycan Məclisi-Məbusanı səvəbidinə [təsdici] təqdim etməyi təhti-qərara aldı.

1) 1919-cu sənəsində vəqə olacaq və şimdindən təyini qeyri-qəbil olmaqla bərabər, müstəcəll [taxirəsalınmış] bulunan və gələcəkdə smetaya idxal ediləcək olan məsarif üçün Azərbaycan Hökumətinin binəğızərliyinə [sərəncamına] iyirmi milyon (20.000.000) rubləlik kredit açılın.

2) Fövqəlzikr [yuxarıda deyilən] kreditdən olunacaq məsarif hər dəfə Hevəti-Vükəla qərarı ilə ifa edilsin.

Rəisi-Vükəla [Baş nazir]:
Fətəli xan Xoyski
Maliyyə naziri.

Layihə maddəbəməddə müzakirə edilməyə başlayır. Birinci maddə oxunur.

Əhməd Cövdat - söz alaraq əsas etibarı ilə hökumət itxiryanı kredit açılmasını haqlı görür, hər daqiqə bir məxaric üçün Parlamandan pul istəmək mümkündür olmadığından, birdəfəlik hökumət itxiryanı bir məbləğ buraxılmasına razı olur. Fəqət, 20 milyon manatı çox görürək deyir ki:

"Hökumət üçün böylə bir fond lazımdır; fəqət mən və zənnim-cə yoldaşlar-mın bir çoxu da bu rəydəyik ki, birdən-birə 20 milyon verilməsi. Hələlik fəvqəladə məsarif üçün 10 milyon kifayətdir, zənnindəyəiz. İndi 10 milyon buraxılın, gələcəkdə hökumətin fəaliyyətini görürük. Lazım olarsa, yənə müəccəd edər, yənə pul buraxarıq."

Məhəmməd Əmin Rəsulzadə - "Kredit açılması məsələsinə əsas etibarı ilə Əhməd bəy də etiraz etmir, fəqət onun çoxluq-azlığından bəhs edir. Yalnız burası var ki, hökumətin ehtiyacını onun fəaliyyəti ilə əlaqədar tutmaq istəyirlər. Amma mənəcə hökumətin etibarını büdcə ilə əlaqədar tutub milyonlara ölmək olmaz. Hökumətə etimad və etibar bəyan etdimişdir. Böylə isə təxsisat [pul ayrılması] məsələsinə onun fəaliyyəti ilə əlaqədar tutmaq müvafiq deyildir. Biz anlayırız ki, Hökumətin bir aylıq fəvqəladə məsarifi 10 milyondan fəzlə olma; fəqət milyonun mahiyyəti nədir? Əski qiymətə götürüldərsə 20 milyon manat 200 min manat hökmündədir. Bu isə hökumət üçün çox deyildir. Bilxəssə bir ayadək hökumətin smetası hazır olacaqdır. O vaxt təxsisat daxi smeta üzərinə olur. Amma indilik 20 milyon çox deyildir. Həm də bu məsələni hökumətin fəaliyyəti ilə əlaqədar tutmağı mən münə-sib görmürəm."

Sədr hər iki təklifi səsə qoyur. Əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə 20 milyon buraxılması haqqındakı təklif qəbul olunur. Sonra qanun layihəsi maddəbəməddə oxunaraq ittihadi-ara ilə [yekdilliklə] qəbula keçir.

Gəncə Bələdiyyə İdarəsinə 450 min rubla borc verilməsi

Bundan sonra Gəncə Bələdiyyə İdarəsinə sari [yoluxucu] xəstəliklərlə mübarizə üçün 450 min rubla borc verilməsi haqqındakı layihəyi-qanuniyyə [qanun layihəsi] müzakirə olunur.

Doktor [Musa bəy] Rəfiyev maruzəci sifəti ilə çıxaraq bəyan edir ki, Daxiliyyə Nəzarəti vasitəsilə Parlamana bir layihəyi-qanuniyyə idxal edilmiş və Parlamannın Maliyyə komissiyonunda baxılaraq, bu gün Məclisi-Məbusan iclasına təqdim olunur. Layihə budur:

"Azərbaycan Cümhuriyyətinin Daxiliyyə Nəzarəti 16 yanvar 1919

Azərbaycan Məclisi-Məbusanına
Gəncə Bələdiyyə İdarəsinə faizsiz olaraq 450 min manat verilməsi layihəyi-qanuniyyəsi

Bakıdan gəlmiş erməni mühacirləri vasitəsilə Gəncədə 1918 sənəsi dekabrın əvəlidində [əvvəllərində] səpmə yataqla xəstəliyi zühur edib, haman ayın əvəxirində [axırlarında] o xəstəlik öylə bir dərəcədə şiddət kəsb etmiş [şiddətlənmiş] ki, şəhərin ermənilərlə maskun ikinci hissəsində xəstələrin miqdarı 500 nəfərə çatmış, şəhərdə xəstəxanalar olmadığından xəstələrin mənzillərində qalmaqla digərlərini də haman xəstəliyə salıb xəstəliyini intişarına [yayılmasına] səbəb olurlar.

Bələdiyyə İdarəsi 29 dekabr tarixli fəvqəladə iclasında şəhər doktorlarının əksarının iştirakı ilə xəstəliyə qarşı tədbir [tədbirlər] məsələsi müzakirəsi əsnasında böylə bir qərara gəlmişlər ki, şəhərin yalnız 25 xəstə üçün sari xəstəxanası hal-hazırın ehtiyacını heç bir vəchlə dəf etməyə kafi deyildir. Müsri xəstələr ehtiyacı üçün şəhərin digər xəstəxanasından istifadə edilməməz. Çünki xəstəxanada yataqlar məhdud olduğundan savayı, bu xəstəxanaya yalnız məcrub [yaralı] ilə müsri olmayan xəstələr qəbul etməkdədir.

Bunları nəzərə alaraq və müsri xəstəliklərin öününlə alib ahiyyəyi tibbi müavinət [yardım] etmək üçün Bələdiyyə İdarəsi indilik olaraq aqəllən [ən az] 50 xəstə üçün yeni bir xəstəxana güşədinə [açılmasına] qərar vermişdir. Bununla bərabər, xəstələrin mənzil və əşyalarını təthir [təmizləmək] üçün də ənvai tədbir [müxtəlif tədbirlər] görüleb, şəhəri sahiyyə nöqtəyi-nəzarətinə lazimi bir hala gətirmək fikrindədir.

Məzkur tədbiri [deyilən tədbirlər] qövldən feilə [sözədən əmələ] gətirib, üç ay ərzində bu təşkilatı [xəstəxana, təthirət [təmizlik] dastəsi və ilx.] saxlamaq üçün şəhərə təxminən 450 min manat pul lazımdır ki, əlyövnm [hal-hazırda] şəhərin qüvvəsindən xaric olan bir məsarifdir.

Müsri xəstəliklərin dəfi, xüsusən səpmə yataqla dəfi məhəlli [yerli] idarələrə deyil, hökumətə aid bir vəzifə olduğundan, Gəncə Bələdiyyə İdarəsi imkanı olduğu qədər bu yolda çalışmaqla bərabər, əlyövnm müsri xəstəliyinin öününlə almaq üçün fəqət [ancaq] 25 min manat buraxmaqla bərabər, burasını Mütəffəqlər nəzərində yaman məşəd və mətləb üçün 450 min manat pul verilməsini istida [xahiş] edir.

Gəncə şəhərində hökmfərma olan [hökm sürən] müsri səpmə yataqla xəstəliyi ilə mübarizədə bulunmanın, xəstəliyi yalnız Gəncə şəhərində əsasından qaldırmanın deyil, fəqət Bakıya keçməsinin dəxi öününlə almaq lazım olduğunu düşüncəyə, zira xəstəliyin Bakıya sirayət etdiyi təqdirdə kəndisi ilə mübarizədə bulunmanın haman qeyri-mümkün və xəstəliyini o vaxt mınlərcə insan talafatına bais olacağından, Daxiliyyə Nəzarəti, Bələdiyyə İdarəsinin balada məzkur iqdamatının [yuxarıda deyilən təşəbbüsünün] şəyani-qəbul [qəbula layiq] olduğunu etiraf edərək, aşığıda darc olunan layihəyi-qanuniyyəni Məclisi-Məbusanın təsdiqinə təqdim eylər:

1) Gəncə İdarəyi-Bələdiyyəsinə [Bələdiyyə İdarəsinə], əmrəzəriyyə [yoluxucu xəstəliklər] ilə mübarizədə bulunması üçün xəzineyi-dövlətdən [dövlət xəzinəsindən] bilafəiz [faizsiz] olaraq 450 min manatlıq bir borcun verilməsi.

2) Məzkur İdarəyi-Bələdiyyənin, işbu borcu şəhərin varidat və məsarifi [mədəxil-məxaric] dəftərinə qeyd edilərkədən, hər sənə müsəvi [bərabər] hissələrlə, üç il zərfində xəzineyi-dövlətə verilməsi üçün kəndisini müvəzzəf [cavabdeh] qılmaq.

Daxiliyyə naziri (imza)
İdarə müdiri (imza)
Üçüncü şöbə müdiri (imza)

Maliyyə komissiyonu bu məbləğin borc təriqi ilə [borc şəkildə] buraxılmasını lazım bilərək, layihəyi-qanuniyyənin qəbul və təsdiqini təklif edir.

Sultan Məcid Qənzadə - Əlbəttə Gəncə şəhərinə bu borcu vermək lazımdır. Hal-hazırda müsri xəstəliklər o qədər şiddət etmişlər ki, hökumətə bərabər camaatın da işləməsi icab edir. Hökumət əgər hökumət isə camaatın dərdinə qalmalı, onu müəhfiyə etməlidir. Bunun üçün də yalnız Gəncə deyil, qeyri şəhərlərə də pul buraxmalıdır ki, müsri xəstəliklə mübarizə etsinlər; ancaq bu məbləğin miqdarı barəsində bir qədər danışımaq istərdim. Mən bilirməm an üçün Bakı Şəhər İdarəsi 600 yataqlıq xəstəxana açmaq üçün 2 milyon 200 min manat istəyir, amma Gəncə 50 yataq üçün 450 min manat. Bu iki məbləğ müqayisə edilərsə, böyük fərq olur. Böylə ki, yataq hesabı ilə Gəncəniniki neçə dəfə artıq çıxar. Əgər məzkur məbləğ yalnız xəstəliklə mübarizə və xəstəxana təsisi üçün isə çoxdur; başqa işlər üçün isə əlahiddə məsələdir. Ona görə bu xüsusda tövziəht [açıqlama] verilməsini xahiş edirəm.

Bitmədi

YOL TƏƏSSÜRATIM

Tiflis

Gürcüstan Cümhuriyyəti paytaxtı olan Tiflis şəhərinə daxil olduqda, əvvəl Qafqazın əski paytaxtı və sabiq rus hökuməti Qafqaz canişininin məqərrı [qərarı] olan Tiflis hiss edilərsə də, lakin yavaş-yavaş həmin təəssurat yeni görünən lövhələr və şəkillər sayəsində raf olub [aradan qalxıb] gedir. Artıq Rusiyadan burada bir əsər qalmadıqı görünür. Əski rus jandarması əvəzində zahirən ondan bir qədər "xəfil" görünən camaatı-xəvəssə müfrazı [xüsusi xalq dastələri] "narodnoqvardeys", öz vətəninin xidmətində xalq şəkilli, lakin mətanətli-qəlbəyivəsi [qəlbən mətanətlə] ilə qəvi [güclü] olaraq gözə görünür.

Küçələrin hamısında xalq qvardiyası nəfərləri [əsgərləri] nizam və qaydanı müəhəfiyə edirlər. Ara-sıra milli qoşun əfradı [əsgərləri] müşayiəti altında erməni əsirlərini ora-bura aparırlar.

Erməni-gürcü müharibəsi münasibətlə bura ermənilərinin başları aşığı salınmışdır. Ermənilərin bu hallarına barəks [əksinə] olaraq, müsəlman əhəlis kamalı-təmkin və vüqarla "papaqları gözələri üstə" şəhərin küçələrində əsudə gəzirlər. Bunların böylə bir şəkildə görünmələri, islam əhəlisinin məhrəban və dost bir məmləkətdə yaşamağlarına daləlat edir.

Qolovinski prospektdə gəzərək böylə bir mənzərəyə təsadüf etdim: gürcü qoşun dastələri musiqi ilə arxadaşlarından birini dərdülbəqaya [əbədiyyət evinə, məzarə] müşayiət edirlər. Bu dastənin qarşısına küçənin sağ tərəfindən başqa bir dastə gəlir. Burada acaralılar dəstəsi, xalq qvardiya nəfərləri, könüllü müsəlman dastələri, hamısı müsəlləh [silahlı] olaraq kamalı-qəida və nizamlı bir nəfər gürcü məbəssə olan müsəlman cənəzasını təşyi edirlər [yola salırlar]. Orada musiqi Şopenin qəmli mərşini çalır, burada isə canəzanın qarşısında gedən molla'nın əsa səslə oxuduğu "ləhəlavəlaə"si bir əməllə [niyyətlə] birləşmiş və həmin əməl yolunda qurbanlar vermmiş iki mədaniyyətini asarını [əsərlərini] samilərin [eşidənlərin] qulaqlarına eşitdirir.

***

Əvət, bu gün gürcü millətçiləri böylə söyləyirlər: Biz indiyə kimi böylə güman edirdik ki, Zaqafqaziya üçün qışım millət yaşayır.

Lakin şimdiki artıq düşündük ki, bunlar üç deyilmiş, yalnız iki imiş: şərqdə əzəri türklər, qərbdə gürcülər. Məvərayi-Qafqaz [Zaqafqaziya], yalnız bu iki milləti təşkil edir.

Qafqaz millətlərinin bir bu qədər bəla və müsibətdən sonra öz hüquqlarını qazanmaq üçün say və kuşış etdikləri [çalışdıqları] əsnada və böylə imtahan günlərində ölkədə itxilaf çıxarıb da Rusiyadan ayrılmış Qafqaz məmləkətlərinin istiqlalıyyətə nail olmaq ümidlərini puç etmək fikri ilə bunlar arasında qarşı müharibə salan erməni "daşnak" məhafilinə [dairələrində] qarşı fil-həqiqə [həqiqətən də] gürcülər miyanında [arasında] qəyət şid-dətlı bir nifrət vardır ki, həmin nifrət nəinki yalnız biz millətçilər, hətta gürcü sosialistləri tərəfindən dəxi ibraz olunur [nümayiş etdirilir]. Demək olar ki, "daşnak lar" əleyhinə mövcud olan nifrət, bütün erməni millətinə qarşı nifrətamiz bir hissiiyyətə münəcar olmuşdur [çevrilmişdir] və bu nifrət "daşnakların" hökumət başında durmağı davam etdiklərinədək yaşayacaqdır.

Erməni nümayəndəsi Gürcüstan Parlamentində Gürcüstan ermənilərinin "sədaqətdən" dən vurdulduqda, gürcülər tərəfindən "Bəs Şulaveri xəyanəti necə olmur?" kimi idrallar olunur. Ermənilərə inanar yoxdur.

Bu gün gürcülərin hər bir sinifləri arasında böylə iman vardır ki, ermənilərin fəvqəladə və qəyət namünəsinə bir zamanda Qafqazda müharibə salmalarından məqsəd, yalnız Qafqazda bir şuriş [qarışıqlıq] yapıb, burasını Mütəffəqlər nəzərində yaman qələmə vermək imiş. Başqa bir səbəb görməyirlər.

***

Mütəffəqlərin müdaxiləsi sayəsində qət olmuş [kəsilmiş] erməni-gürcü müharibəsində ümumən kim qazandı, kim qeyb etdi?

Bu məsələ hələ dürrüst ballı deyildir. Gürcü mətbuatına baxdıqda, qeyb edənler ermənilər olmuşlar. Lakin "əhli-xibər"lar [mütəxəssislər] böylə söyləyirlər ki, həmin müharibədə mütəzərr olan [zərər çəkan] yənə də gürcülər olmuşlar. Artıq talafəta bir çox əsir vermişlər və nəhayətdə mübahisəli yerlər ingilislər tərəfindən işğal edilmişdir. Bunlar[ın] sonra kimə veriləcəyi, yaqındır ki, başqa bir mübahisəyə səbəb olacaqdır. Hər halda bir çox taləfat verdikdən sonra üzərlərinə təmayül edən [paylarına düşən] müvəffəqiyyətdən bəhrəmənd olmayan [paydalanmayan] gürcülər, müharibənin böylə bir nəhayətə varmasından razı qalmamışlardır.

***

Burada rus ünsürü artıq görünməyir kimidir. Hər halda gürcülərin paytaxtı "girdə-papaq" süvari həriflərdən məsundur [qurtulmuşdur]. Lakin ingilislər vərdirlər və hər gün buradakı qüvvələrinin artırılması söylənilir. Bununla belə, ingilislər buraya mehman sifətində gəlmələri gözə çəpər. İngilislərin mehman sifətində gəldikləri və Tiflisdə idarə tamamilə gürcülər əlində olmasına dair sübutatları bir də onları böyüklər, heyətləri və generaları avtomobilə Gürcüstan Cümhuriyyəti ricalı-hökumətinin [hökumət adamlarının] nəzdinə [yanına] gəldikləridir. Bunu görükdə hər bir azərbaycanlının qəlbində müxtəlif hissələr oyanır.

«AZƏRBAYCAN» qəzetinin 1919-cü il 27 yanvar (Bazar ertəsi günü) tarixli 98-ci nömrəsinin ADA Universitetinin dəstəyi ilə transliterasiyası**SÜLH ƏTRAFINDA**

* Parisdə iniqad etmiş [baş tutmuş] Sülh Konfransı Rusiyaya müavinət etmək məqsədi ilə Rusiyanın hökumətlərindən, yaxud qüvvələrindən üçər nümayəndə dəvət etmişdir. Bunlar, adı hələlik məlum olmayan bir cəzırəyə [adaya] nümayəndələrini göndərəcəklər. Cəzirə Mərmərə dənizindədir. Müttəfiq dövlətlər nümayəndələri orada onları istiqab edəcəklərdir [qarşılayacaqlar]. Bundan məqsəd odur ki, rusiyalılar özləri öz müqəddaratını hall etsinlər.

* Almaniya 8 cümhuriyyətdən ibarət bir ölkə olacaqdır. Başda isə 10 milyon əhali olan böyük Berlin Cümhuriyyəti olacaqdır.

* (Fransız mətbuatı) Müttəfiq dövlətlər başçıları, Vilsonun təklifi üzərinə zeylədi [aşğıdık]i qərar qəbul etmişlərdir. Müttəfiq dövlətlərin Rusiya barəsində olan yeganə məqsədləri budur ki, Rusiya əhalisinə öz mülahizələri ilə müqəddəratını hall etməyə məsələ verilsin. Müttəfiqlər nümayəndələri Rusiya millətini özlərinə düşmən deyil, dost sanırlar. Rusiya əhalisinin arzusunə görə, Rusiyaya müavinət etmək istənilir. Hərgah, Müttəfiqlər Rusiyada əmin-amanlıq bərpə və nəqliyyat işlərini islah etməsələr, Rusiya əhalisi indiki aclıq və qıtlıqdan xilas olmayıb, daima Rusiyada iğtışaş artacaqdır. Ona görə də Müttəfiqlər Rusiyada əsəyş bərpə etmək üçün Rusiya əhalisinə kömək vasitələri axtarırlar. Kanardan təzyiqlə olmadan Rusiya əhalisinin özləri öz işlərini idarə etməyə haqlı olduqlarını Müttəfiqlər qəbul edirlər. Heç halda Müttəfiqlər Rusiyadan sui-istifadə etmək istəməyirlər. Müttəfiqlər Rusiya inqilabının mahiyyətini anlayırlar. Əks-inqilabçılara heç bir vəchlə müavinət etməyəcəklər və Rusiyada hökumət üstündə yekdığəri ilə bəğzətlərin dəstələrini heç birinə, bir-birini yxməğa müavinət etməyəcəklərdir. Müttəfiqlərin yeganə amalları Rusiyaya sülh vərəxək mümkün olduqca tez, Rusiyanı indiki haldan xilas etməkdir. Müttəfiq dövlətlər bütün Avropada və bütün cəhəndə sülh və müsəlimət [əsayiş] bərpə edəcəklərinə əzəz vəmişlər və bunu da inkar etməyirlər ki, nə qədər Rusiyada dinclik yoxdur, bütün Avropada sülh ola bilməz. Ona görə də Müttəfiqlər Rusiyada sülh və müsəlimət bərpəsinə və Rusiya əhalisinin arzusunə müvafiq bir surətdə Rusiyanı sahili-nicəta [xilas sahilinə] çıxarmağa var qüvvələri ilə çalışacaqdırlar.

Türkiyə dəmiryolları

İngilislərlə fransızlar, Bağdad dəmir-yolu başda olmaq üzrə, bütün Türkiyə dəmiryollarını ümuri-idarəsini [idarə işlərini] əllərinə almışlardır.

* Fransa mətbuatı xəbər verir ki, gələcək şənə günü Xariciyyə Vəzaratında Sülh Konfransının yeni fəvqəladə iclası olmalıdır. Bu cəlasədə [yiğıncaqda] Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] məsələsi də müzakirə ediləcəkdir. Lloyd Corcu Cəmiyyəti-Əqvam məsələsi maddələri barəsində olan təklifi mübahisələrə səbəb olmuşdur. Təklif qəbul olunduqca sonra, Burjua, Sesil və general Amet tərəfindən hazırlanmış layihəni Vilson məclisə təqdim edəcək və bu axırıncılar bu məsələ xüsusunda ətrafıca danışdıqca bulunacaqdırlar. Sonra bu qənan layihəsi xüsusi komissiyaya veriləcəkdir. Almaniyə tərəfindən müharibə [savaşın] və qeyri-müharib dövlətlərə vurulan xəsarət miqdarının təxmini də bu komissiyaya mühəvəvil ediləcəkdir [təpşiriləcəkdir].

DAĞISTAN CÜMHURİYYƏTİNDƏ*(Xüsusi müxbirimizdən)*

Cəbhədə təbədüllət [dəyişiklik] yoxdur. Tereçnəyə-Arquon xətti cəbhədir. Arquon bizim əlimizdədir. Müvəffəqiyyətli bir surətdə ordu təşkil edilir. Orduya həvəsli daxil olurlar. Əşğəlikdən qaçan yoxdur.

* Yanvarın 15-də Teymurxanşurada oblast şurası açılmışdır. Camaat intixab etmədiyi [seçmədiyi] və sabiq komissar Qəbiyev tərəfindən təyin edilmiş köhnə şura üzvlərinin dəvət edilmələri əleyhinə Qazıqumuq əhalisi protestə etmişdir. Qazıqumuqlular təzədən seçki olmasını xahiş edirlər.

* Qabardadan gələn nümayəndənin dediyinə görə, bolşeviklər görünməmiş vəhşiliklər törədirlər. Bir çox adamlar qətl edilmişdir. Qabarda nümayəndəsi gözələri yaşlı nəql edir ki, bolşeviklər nainki onları aleyhinə olanları, bəlkə qeyrilərini də tələf edirlər. Ancaq vaxtli-vaxtıdan meşələrə və dağlara qaçanlar xilas oldular ki, onları da bir çoxu soyuqdan və aclıqdan həlak olmuşdur. Qabardada bolşeviklərin sayəsində əhalinin hər bir şeyi əlindən çıxmışdır. Hürriyyətpərvər Qabarda nümayəndəsi Qabardaya qonaq gələn bolşeviklərin bu hərəkətlərini ağlaya-ağlaya nəql edirdi.

* Teymurxanşurada ehtikar [məhkəmə] şiddət etməkdədir [artmaqdadır]. Bir tək xüsusi adamlar deyil, ictimai və hökumət müəssisələrində o[la]nlar da ehtikar ilə məşğuldurlar. Şeylərin qiyməti hər gün artmaqdadır. Kəndlilərin nələlərinə qulaq asan yoxdur. Ərzaq naziri ehtikarla mübarizə edəcəyini izhar etmişdir [bildirmişdir]. Bu barədə xüsusi qənanlar veriləcəkdir. Mühəndis Saleh Hacıyev Dağıstanda ərzaq naziri vəkilini təyin edilmişdir.

MÜƏLLİMLƏR İCLASI

İşbu kanuni-saninin [yanvarın] 24-də, saat 11 radələrində, Bələdiyyə İdarəsi salonunda səhər məktəb müəllimlərinin ümumi iclası vaqe olmuşdu. İclas, Bakı Bələdiyyə Məktəbi [məktəblər] şöbəsi sədri Əlicabbar əfəndi [Orucəliyev] təşəbbüsəti ilə dəvət edilənlər, müsəlman müəllimlərinə məxsus türk lisani kursları güşəsinə [açılmasına] münhasir [həsr] edilmişdi. İclasda 30-dən ziyadə müsəlman müəllimləri iştirak edirdi. Şəyani-təəssüf [təəssüf ediləcək] bir cəhət var idisə, o da türk xanım müəllimlərinin isbatı-vücd [iştirak] etməmələri idi. Halbuki, iclas barəsində bütün səhər məktəblərinə birar dəvətnamə göndərilmişdi. Xanımlardan, Fəqət [sədəcə] Hanifə xanım Məlikzadə xanım öz ixtiyarlığına [yaşılığına] baxmayaraq iclasda hazır olmaqca, ruhən nə qədər gənc olduğunu və nə qədər milli məsələ [məsələlərə] əhəmiyyət verdiyini göstərirdi.

Əlicabbar əfəndi məclisi açmadan əvvəl, şamaxılı müəllimlərə müraciətən ora qəçqinlərinin fəna halını təsvir ilə, Şamaxılılar Həmtəpəqəlləri Cəmiyyətində çalışmışları onlara təklif etdi. Şamaxı qəçqinlərinin əhvali olduqca müdhiş bir surət kəsb etmişdir [surət almışdır].

Sonra əsl mətləbə keçərək, türk lisani kursları barəsində məlumat verir:

– Bizim buraya yığışmamızın səbəbi türk lisani kursları güşədi məsələsidir. Hamınız məlumdur ki, bir çox təcrübəli müəllimlər həyatın ağırılığından naşi [ötrü] öz vəzifələrini buraxıb başqa-başqa işlərlə məşğuldurlar. Məktəblərdə olanlar şimdiki yeni müəllimlərdirlər. Yeni, əski, əsl mətləb buradadır ki, hamımız türk lisani-də zəiflik. Hamı səhər məktəbləri, hətta əli-ibtidai məktəblər də milliləşmişlərdir. Bunlara müəllim lazımdır. Bu sənə bir növ keçindir. Fəqət, gələcək sənə üçün bizə türk lisaniyi mümkün surətdə bilən müəllimlər lazım olacaqdır ki, milliləşmiş siniflərdə tədrisə ana lisanimizdə aparıla bilsinlər. Keçən sənə kurslar güşədi edilmişdi. Fəqət, bir çox səbəblərdən dolayı müntəzəm deyildi. Şimdi öylə etməlidir ki, müntəzəm surətdə aparılsın.

Vicdan sızlayır

“bir parça ötmək”: Ömər Faiqin 1915-ci ilin yanvar ayında “İqbal” qəzetində nəşr edilən təsirli məqaləsinə işarə vurulur; məqalə “Bir loğmə ötmək” adlanır.

“Metex”: Tiflisdəki tarixi Metex qalası nəzərdə tutulur. XIX əsrin əvvəllərindən etibarən bu qaladan hobsxana kimi istifadə edilmişdir.

“M. Ə. ...” bu imza Məhəmməd Əmin Rəsulzadəyə məxsusdur.

Azərbaycan Məclisi-Məbusanında

“...İbrahim Əbilovun namizədliyi”: qəzətdə “Əbilovun” yerinə səhvən “Əliyevin” getmişdir.

Sonra müəllimlərin və bir çox müəllimlərin bu gün gəlməməsindən şikayətlə, kursların lüzumiyəti barəsində ifadə-yi-məram edərək [danışaraq], kurslar üçün 30 min rubllik bir məbləğ Bələdiyyə Məclisindən istənilməsinə dərmian etdi [meydana atdı]. İşbu məbləğin 15 min rubləsi erməni lisanındakı kurslara (?), 15 min rubləsi türk lisani kurslarına məxsus olacağına söylədi:

– Bu para Bələdiyyə Məclisinə idxal edilməyibsə də, yənə mən itminan [inam] bəsləyirəm ki, Maliyyə şöbəsi bunu rədd etməyəcəkdir. Şimdi işbu para ilə işi özünüzdə aparmalıdır. Axundzadə əfəndi təşəbbüsətinin şəyani-təhsin [aqlaşlanmağa layiq] olmasını söyləyir, fəqət işi müntəzəm surətdə aparmaq üçün layihə tərtibini lazımlı bilir.

Bədal bəy əfəndi əski müəllimlərin aclıqdan naşi qəza qaim-məqəmi, polis müfəttişi olmalarını söyləməklə, müəllimlərin maddi cəhətlərini təmin edilməsi lüzumiyətini göstərir. “Madam ki, Maarif Nəzarəti və Bələdiyyə İdarəsi müəllimləri təmin etməyir, iki yüz kurs açılma da bir şey çıxmamz. Zira müəllim, çocuqlarının aclığı dərindən çəksin, yaxud kursda təhsil etsin?” - sözləri ilə nitqinə xitam verir.

Əlicabbar əfəndi, Bədal bəy əfəndinin sözlərinə şərik olaraq əlavə edirlər ki, şimdiki təminat məsələsi ziyadəsincə müşkül bir haldadır. Bələdiyyə İdarəsi kassasında pul yoxdur. Azərbaycan Hökuməti hər ay şəhərə borc pul verir. Şimdiki əsidiyyəmiş görə hökumət, müəllimləri təmin etmək istəyir. Böylə olduqca bizə də şamil etmək mümkün olacaqdır; fəqət acıq deyə iş görməyək demək də səhvdir, deyir. Gələcəkdə Bakıda Müəllimlər İnstitutu açılacağı barəsində bir məruzə hazırlayıb Bələdiyyəyə vərəcəyini bəyan edir. Fəqət, şimdilikdə “başqaçq qalmamaq” üçün işbu kurslardan istifadə etməyi təklif edir.

Axundzadə əfəndi də müəllimlərin üsrət [əziyyət] çəkdiklərini söyləyir. Hacızadə Səməd bəy əfəndi türk lisaniyi bilən müəllimlərin lüzumiyətindən bəhslə, müəllimlərə məxsus bir neçə “stipendiya” [təqaüd] açılmasının mütaməna olduğunu [arzu edilən olduğunu] söyləyir. Hacızadə Səməd bəy kursda təhsil edəcək müəllimlərinə [müəllimlərə] stipendiya verilməsini işə kömək edəcəyini də zənn edirlər.

İsrafilbəyadə Ağababa bəy əfəndi, iclasla müraciətən keçən sənədəki kimi kurslarda müəllimsiz və kitabsız qalacaqlarından əndişə edib, müəllimimiz olmadıqı kimi tədrisə kitablarımız da yoxdur, deyir. Lakin məlum olur ki, Kazımzadənin kitab mağazasında bir çox kitab vardır ki, istifadə etmək mümkün ola biləcəkdir.

Əbdülcadə təklif edir ki, kurs işlərini müntəzəm surətdə aparmaq üçün müəllimlər miyanından [arasından] bir komisiyon təşkil edilərək, kurs idarəsi ona təpşirilsin. Məsələni səsə qoymağı təklif edirlər. Sədr komisiyon intixabına [seçkinsinə] keçməyi təklif edir. Hənifə xanım məktəblərimizin, xüsusən ünəs [qız] məktəblərinin türk lisani bilən müəllimlər yoxluğundan əmələ gələn halını təsvirlə “Məlumatlı və müqtdir müəllimimiz ölə bilsin çoxdur, fəqət dil, dil yoxdur, dilsiz məktəb milli nəşvünümə tapammaz [tərəqqi edə bilməz]” deyir.

Təklif edilir ki, komisiyon dörd nəfərdən ibarət olsun. Komisiyon seçilib, intixab edilənər bunlardır:

- 1) Hacızadə Səməd bəy;
- 2) Axundzadə;
- 3) Əliməhəmməd əfəndi;
- 4) Əbdülcadə Əbdüli.

Təcrübəli müəllimlərdən Mahmudbəyov Mahmud bəy komisiyon[un] ricasına görə müavinətdə bulunacaqdır. Komisiyon lazımlı biləcək müəllimləri cəlb etmək ixtiyarına malikdir. Komisiyon həman gündən faəliyyətə başlayaraq layihə tərtib etməyə başlamışdır.

Məclis saat bir radələrində qapanır.

T.

FƏHLƏRİMİZDƏ DAİR

Bizim sadiq demokratlarımız, demokratları ilə bərabər işləməyə başladılar və rus demokratları həmkətlərini dəvət etdirdilər. Yoldaşlar, bunu bilin və agah olun! Keçmiş istibdad zamanında sarvatdarlar, bəylər, xanlar bizim başımıza nələr gətiriblər və bunu da bilməlisiz ki, dünya daima həyat mübarizəsidir. Biz də bunu nəzərə alıb mübarizə etməli, bəylərin, xanların əlindən qurtarmalıyıq.

Yoldaşlar! Xanların, bəylərin əlindən na tövr qurtarmalı? Bir millət qardaşlığı edib bir yerdə işləməklə və bu istədiyimizə yetdikdə hər millət dünyada müstəqil yaşaya bilər.

Bu vədələrə inanıb yaxşı da “müstəqil” yaşadıq. Həmin “müstəqil yaşarsınız” deyənlər demokratları bizi öylə vəhşiyənə bir surətdə qırdılar ki, beşikdə olan uşağımıza da rəhm etmədilər.

Yaşasın belə “demokratlıq”! Böylə bir tarixi günləri yaddan çıxartmamalı ki, bizə verdiyi vədələrin nəticəsi nə oldu? Əvət, bizləri yalançı vədələrlə aldabid hökuməti ələ keçirdilər və hökuməti əlinə keçirdikdə, qeyri yerlərdə yaşayan müsəlmanları bir-bir qırmağa başladılar. Nə etmalı? Bu qırılma bizi ayıldı, çünki bizlərdə öylə bir istedad yoxdu ki, döyülməmiş, qırılmamış ayılaq. Səhv etməmiş olaram desəm ki, biz döyüldükcə cürbəcür fikirlərə düşdük. Deməli, bu balalar başımıza gəldikdə, o cürə “demokratlardan” ayrıldıq və bu ayrılmağımız da səbəb özləri oldular. Əgər türklər Qafqaza gəlməsəydilər, bizləri tamənan qırıb məhv edərdilər. Deməli, bizlərin sağ qalmasına səbəb türklər oldular və türklər Bakıya gəldikdən sonra öz arzularınıma yetişdik. Deməli, biz də özümüzdə azadə bir millət bilib və cəmi dünyada yaşayan millətlərə biz azərbaycanlıların müstəqil bir dövlət olmağın bildirdik.

Azərbaycan adında bir dövlət təşkil etdikdən sonra, genə oxumuşlarımız həzə oğz partiyasında var qüvvələrlə işləməyə başladılar. Fəqət bizim firqələrdə işləyən oxumuşlarımız genədəmi qeyri millətlərlə bərabər işləyirlər? Haşa və kəllə [əsla yox, qatıyın yox]! İndi buna əminəm ki, cavan oxumuşlarımız əlbir olub var qüvvələri ilə ancaq Azərbaycanı müstəqil bir dövlət olmaq qabiliyyətini cəmi cəhanın haqqı demokratlarına məlum edəcəklər. Qafqaziyada yaşayan yalançı “demokratlara” deyirik:

“Gedin, gedin da bizdən əl çəkin! Hani sizin bizə verdiyiniz vədələrin nəticəsi! Siz demokratlar deyirsiniz: Cümlə cəhan fəqəraları bir yərə toplaşın! Biz fəqərə da bir yərə toplaşdıq, fəqət sizin o daş ürayinizi rəhmə gəlməyib, həya etmədiniz və biz fəqəraları birəhmənə bir surətdə qırdınız!”

Ah, harda idi o vaxtda indiki ağılmız bunları dərk edəydik və dərk etdikdə, o zalımların iti çəngəlindən [çaynğığından] qurtarardıq? Amma nə etmalı? Keçmiş keçdi. İndi var qüvvə ilə işə başlamalıyıq. İşə başladıldıq, ən əvvəl bizə lazımdır öz fəhlələrimizi bir yərə toplayıb onları bir işdən agah etmək və onların vəzifələrini onlara bildirmək ki, məbada fürsəti fəvta verələr. Necə ki verdilər. Necə ki, keçəni zabastovkada məlum oldu ki, onlar qitəsəli zabastovka ilə işə işə zabastovkanı bilmədilər. Çünki onları başa salan həriflər öylə başa salmışdılar. Hərgah onlar öz vəzifələrini bilmədilər, bizim işlərə iqrədan [təşəbbüs] etməzdilər. Çünki böylə bir siyasi zabastovka bizim Azərbaycan Hökumətini əleyhinədir. Zətan, fəhlələri də töhmətləndirmək olmaz, çünki ələm yox, bu zamanəyə dair bilik yox. Təkrar ediram ki, bu barədə fəhlələri heç bir vaxt təqsirkarlandıрмаq olmaz. Demokrat firqələrimiz həftədə

bir dəfə də olsun fəhlələri bir yərə toplayıb onlara böylə məsələləri qəndirməlidir və onlar üçün kitabxanalar, teatrlar və klublar düzəldib, onları böylə işlərə ruhlandırmalıdır. Hərgah fəhlələr böylə işlərə ruhlanarlarsa, deyə bilərəm ki, bir daha bundan sonra böylə məsələlərin əlində acız qalmazlar.

İndi baxalım şəhərdə işləyən müsəlman fəhlələrinin halına. Ələlxüsus, hökumət mətbəəsində işləyən fəhlələr bu məsələyə na tövr baxırlar? Bunu deyə bilərəm ki, mətbəədə işləyən mürəttiblər bunu çox yaxşı başa düşdülər ki, bu zabastovka nədir və zabastovka səbəbləri olan adamlar biz müsəlmanların başına nələr gətirdilər. O idi ki, bu zabastovka qurtarıdıqda biz hökumət mətbəəsində işləyən fəhlələrin halı na tövr keçdi. Çünki üstümüzə ağa olan qeyri millətdir. Heç bir vaxt bizlərə məhəbbət yetirməyir. Çox da əşkar etmək istəmirəm, bizlərə nələr edirlər. Qoy hələ üstü örtülü qalsın.

Keçən dəfə Xəlil İbrahimzadə əfəndi ilə Kazımzadə cəbanları bir məclis düzəldib, biz hökumət fəhlələrinə oraya dəvət etdi. Biz də yığıldıqdan sonra bizə atəşin nitqlər söylədilər. Əvvəl dəfə məclisdə nitqə başlayan Xəlil əfəndi oldu. Doğrudan da biz fəhlələrin halına dair çox gözəl nitqlər söylədi və bu nitqdən çox mənfəətlər hasil etdik. İkinci nitq daha qeyri bir mənfəətli sözlər danışdı. Bizim üçün böyük qapılar açdı. Lakin, nədəndir ki, sair sosialist firqələrimiz bir dəfə də olsun gəlib biz fəhlələri bir yərə yığıb, dərdimizə çəra aramadı. Hərgənd bizim də, sosialistlərin də zəhmətləri çoxdur. Amma na etmalı? Gərək bir az da zəhmətlərini artırıb, biz fəhlələrin halına yənsinlər və bundan əlavə biz fəhlələr üçün bir klub açsınlar ki, orada hərdəm məclislər qurub hər bir yerdən məlumatımız olsun. Sosialistlərin ən əvvəl danışdığı sözlər fəhla barəsində olur, amma iş baxıldıqca hələ heç bir şey bəgəyməyirəm. Halbuki hər gün, hər saat və hər daqiqə fəhlələrin başına zamanəyə dair məsələləri geydirmək və onların hüququnu onlara anlamaq və sonra onlardan hər bir köməklik gözləmək olar. Necə qeyri millətlər öz fəhlələrini hazırlayırlar və pis günlərində onlardan kömək gözləyirlər. Mənim əqidəmə, siz sosialistlər və hökumətimiz biz fəhlələri qeyri millət fəhlələri kimi hazırlasaydırlar, o vaxt heç bir düşməndən də qorxumuz olmazdı.

*Bir nəfər fəhla mürəttib***BAKI XƏBƏRLƏRİ****Ərizə**

Lankaran müsəlmanlarının vəkil Teymur bəy Bayraməliyevlə tərəfindən Raisi-vükala [Baş nazir] Xan Xoyski həzrətərinə zeylədəki [aşğıdık]i ünvanlı ərizə verilib:

“Yanvar ayının 20-də Lankaran hökuməti 600-dən ibarət qəşun, iki top, üç pulemyotla mücahəzə olan məşhur qaçaq Yunisla məra [birgə] Zuvand mahalında olaraqlə Lerik müsəlmanlarını qət etdi, evlərini yandırdı, özlərini öldürmək qəsdilə cəbrən [zorla] təslim etməyə gediblər. Onlar öz vətanlarını saxlayıb “Muğən idarəsi” adlanmış hökumətə tabe olmaq istəməyirlər. Bu barədə hüzzəri-əllərinizə yazıb, zalımların sitəmkarənə hərəkətinin qabağını alıb biçərə müsəlmanları zülüm və sitəmdən xilas etməni zici edirəm.”

Biçərəxovun getməsi haqqında

General Biçərəxov “K.” qəzetəsinin mühərriri ilə etdiyi müsahibə əsnasında öz mənsəbindən qəti surətdə əl çəkəcəyini bildirmişdir. Biçərəxov İranda olduğu zamanın Bakıya gələcə qədər öz tarixindən nəql edib axırda demmişdir ki, naxos olduğuma görə Batumda özümə müləicə etdirmək niyyətindəyəm. Beş həftə bundan əvvəl öz mənsəbindən əl çəkəməyi qərarə alıb general Prjevalskinin mənim yerimə gəlməsi üçün müzakirətdə bulunmuşdur. Biçərəxovun getməsinin tələbi düşməsi ancaq ətrafla münasibətdə bulunmağı müşkül olmasından irəli gəlmişdir.

* “Müsavət” firqəsinin Balaxanı şöbəsi tərəfindən ümum yoldaşlara elan olunur ki, yanvarın 31-də, cümə günü saat 10 tamamda Sultanəli Novruzəli oğlunun mülkündə vaqe “Müsavət” idarəsində ümumi iclas vaqe olacaqdır. Məsələ lazımlı olduğuna binaən [görə] yoldaşların gəlmələri rica edəriz.

*İdarə***Saxta pul fabrikası**

Vera Moiseyevna Nesambaum adında bir nəfər arvad, Quba meydanında olan köhnə paltar satanlardan libas alıb əvəzində saxta pul verirmiş. Bu əhvaləti polis əcentələri xəbər tutub həman arvadı həbsə alandan sonra cibində bir çox miqdarda saxta pul tapıldıqı üçün evində də təftiş etmişlər. Təftiş zamanı Nesambaumun otağında, Çadrovı küçədə, 199 nömrə evdə mükəmməl surətdə hazırlanmış saxta pul məkinesini kəşf edilmişdir. Məkinadan başqa otaqda 76.450 manat qəlp pul tapılmışdır. Bu pullar Bakı bononun 25 manatlıq kağızları imiş. Bu miqdardan 37 min manatlıq hazır qayrılmış və bəzilər buraxılmağa hazır imiş. Pul kəsməkdə məşğul olan Abram Nesambaum və Ləviz Krimberq öz arvadı Raxil Krimberq və bir də İmran Məhərrəmoviç Əmirov polis nəfərləri [nəfərləri] tərəfindən həbsə alınıb. Bu barədə ciddi tədbir ittitəz olunubdur [tədbirlər görüldübdür].

Təhərrri polisə əcentinin yaralanması

Bakı təhərrri polisəsinin əcenti [xətarış polisi əcenti] İbrahim Quliyev Krasnovodsk və Qanlıbəz küçələrini kücündə yol ilə keçərkən bir nəfər naməlum şəxs bir güllə ilə mərqumu [adı çəkilən şəxs]l yaralaymışdır. Bu barədə təftişat davam edir.

* Bakı əhli Məhəmmədəli Abbas oğlu polisəyə məlum edir ki, ayın 23-də gündüz saat birdə şəhərdən Bayıl yolu ilə gedərkən iki nəfər naməlum əşxas [şəxslər] bunu tutub gülcə 350 manat pullarını qərat ediblər. Təftişat polis tərəfindən aparılır.

Fəhla Konfransında

Yanvarın 26-da Fəhla Konfransının iclası vaqe olaraq müştərek müqavilənamə məsələsi müzakirə edilmişdir.

Roxlin sülh komissiyasının faəliyyəti və müzakirətin gedişi haqqında məruzə vermişdir. Məlum olmuşdur ki, mədəncilər evli, subay, ümum fəhlələr bilafərq [fərq qoyulmadan] 360 manat artıрмаğa, hətta bolşeviklərin də qərarı ilə əlavə edilmiş qismədan başqa, əski müştərek müqavilənaməni də qəbul edirlər.

Danışqlar nəticəsində, konfrans müzakirətin[ın] tez qurtarmasını tələb edici bir qərarnamə qəbul edilmişdir.

TEATRO VƏ MUSIQI**“Qəzavət”**

Fəzilət və qiyməti-ədəbiyyədən ari [üstünlüyü və ədəbi dəyəri olmayan], Qafqaz və Dağıstan həyatına heç də uymayan, bir erməni özünü “Dağıstan hürriyyəti” uğrunda can verdiyini irəli ilə [göstərməklə] Qafqaz millətləri həyat və münasibətindən [münasibətlərindən] bilkülliyyə [tamamilə] bixəbər olan, Dağıstan mücahidlərinin əğıznə “kommunist”lərə məxsus sözlər söyləməklə bu mücahidlərin əməl və əfkarını yanlış bir surətdə göstərəən, uzun-

uzun, boş-boş monoqlarla tamaşaçıların qulaqlarını yoran, ca nını sıxan, səbrini tükətan, son dəracə boş və biməzmun bir drama! Təəccüb ediram ki, zövq-ədəbisi [ədəbi zövqü] “Dağılan tifaq” kimi qiymətdər bir əsər ilə müsəbat [sübut edilmiş] olan, səhnə işlərini gözəl bir surətdə bilən Əbdürrəhim bəy Haqverdi cəbanları nasil oldu da bu biməzmun əsəri rusdan tərcümə etməyə həvəs etdi?!

Əgər cümə günü Hökumət Teatrında oynanılan bu pyesənin baş rolu olan “Əhməd bəy”i oynamaq əzabını Hüseyin Ərəblinski kimi mahir və müqtdər bir drama artisti üzərinə götürmüşü olsaydı, aminəm ki, camaat durub teatrodan qaçardı. Onları yerlərində saxlayan, məhz Hüseyin Ərəblinskiyin oyunu idi. Amma yazıq Ərəblinski, ki hər bir cəhətcə nagüvərə [düzgün olmayan], dəyərsiz və qiymətsiz olan bu rolun naşükür yolunda öz artistlik məharəti xəzinəsinin dəyərli və qiymətli əmək və səylərini sərfə məcbur idi.

Bu ruhsuz oyunda artistlik şərfəfi qazanan oldusa da, o da erməni qızı “Aşxen” rolunu oynayan xanım Tənaillidi [idi] ki, xəyanətini duymuş olan əsnasını məzəmmət edərəkən, rolunu gözəl bir surətdə ifa etdi. Zətan pyesənin qiymətli yeri də ələ bu idi ki, vardı. Dağıstan həyatından bixəbər olan müsənnif [müəllif], əsnasının xəyanətini duymuş bir arvadin əhvali-ruhiyyəsinə yaxşı bələd imiş.

Müdiriyyətə tövsiyəmiz budur ki, drama oynatmaq istərəkən oynanılacaq əsərlərin seçkinsinə böyük bir diqqət yetirsin. Camaatı ancaq bu yol ilə drama tamaşasına həvəsləndirmək olar, vəailə [yoxsa] camaat drama oynanılma baxmaq şövqündən düşməklə, gözəl dram pyesələrinin mənfəətindən məhrum qalar.

Bir də, tamaşaçıların teatrdə özlərini fəna apardıqları, zəldə papiroso çəkmək, meyvə yemək və sairə barəsində nə qədər yazılmışsa, nə camaat diqqət verməmiş, nə müdiriyyət. Şimdi biz müdiriyyətə böylə qəti və şiddətli tədbir təklif edirik: Bundan sonra tamaşa vaxtı müdiriyyət tərəfindən zəldə bir adam qonul-sun, hər kəs teatrodə ədəbiyyat riyət etməsə, dərhal kassaya aparıb biletini qaytarsın və özünü dışarı çıxarsın.

Əlavə, “Mikado” teatrını bir təməzlətsin.

*Mizrab***İDARƏDƏN CAVABLAR**

Əbdülahəd Mirzəzadə əfəndiyə: “Millətlər imtahanı” sər-lövhasi ilə yazmış olduğunuz məqalənin məzmunu Məhəmməd Əmin Rəsulzadə cəbanlarının “Həsab günü” adlı məqaləsində daha gözəl bir surətdə təsvir edilmişdir. Onunla iktifa [kifayət] edəlim.

Hüseyin İsrəfilbəyov əfəndiyə: Yazmış olduğunuz mətləb xüsusunda cənanibizlə görüşüb, danışmaq istərdik. Mümkününüz olsa, idarəməizə təşrif gətirmək zəhmətini müzayiqə etməyəsini [əşirgəməyiniz].